

L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)*

The commercial use of Oriola's maritime coast: edition and onomastic and linguistic notes on the text of a lawsuit against the city of Alicante (1643)

BRAULI MONTOYA ABAT
brauli.montoya@ua.es

Universitat d'Alacant

Resum: El present treball consisteix en l'edició filològica d'un text de 1643 i en el seu estudi onomàstic i lingüístic. El document recull una sèrie de declaracions sobre el dret ancestral de la ciutat d'Oriola a l'ús comercial del tram de costa que pertany al seu terme; és resultat d'un contenciós amb la ciutat d'Alacant, que nega a Oriola el dret a usar la seua façana marítima amb tal objectiu. La referència a les torres de vigilància que existien en el fragment de costa referit dona una informació interessant sobre els topònims que hi havia, dels quals se'n pot seguir l'evolució fins al dia de hui. L'anàlisi lingüística del text se centra a observar quin ús s'hi fa dels trets que han estat caracteritzats en estudis anteriors com a pròpiament oriolans; especialment en el cas de les accepcions castellanes del verb llevar per contrast amb les de portar.

Paraules clau: onomàstica; lingüística històrica; edició filològica; Oriola; Alacant

Abstract: This work consists on the philological edition of a text of 1643 and its onomastic and linguistic study. The document includes a series of statements about the ancient right of the city of Oriola/Orihuela to the commercial use of the stretch of coast that belongs to its term; this is the result of a dispute with the city of Alacant/Alicante, which denies the right of Oriola/Orihuela to use its waterfront to this effect. The reference to the watchtowers that existed in the coastal referred portion gives an interesting information about the existing names, whose evolution can be followed until today. The analysis of the text focuses on observing which use is done of the features that have been characterized in previous studies as oriolans properly, especially in the case of the Castilian meanings of the verb llevar ('to carry, to bring') in contrast to the ones of portar ('to bring').

Keywords: poetry onomastics; historical linguistics; philological edition; Oriola/Orihuela; Alacant/Alicante

DATA PRESENTACIÓ: 31/10/2013 · ACCEPTACIÓ: 24/11/2013 · PUBLICACIÓ: 19/12/2013

SCRIPTA, *Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, núm. 2 / desembre 2013 / pp. 139-169
ISSN: 2340-4841 · doi:10.7203/SCRIPTA.2.3102

1. Introducció

El dia 2 de maig de 1643 el Síndic de la ciutat d'Oriola, Jaume Llopes, presentava una «Ferma de Dret» davant el «Llochtinent del Portantveus de General de la ciutat de Oriola y Regne de València desà Seixona» a fi que se li reconeguera, a la ciutat que representava, el dret que tenia d'embarcar i desembarcar mercaderies en el tram de costa marítima del seu terme, el qual comprenia, segons s'especificava al document, des de la torre del Pinatar al sud (realment pertanyent al Regne de Múrcia, que és hui *San Pedro del Pinatar*) fins lo Lloch Nou al nord (que podria ser l'actual Torrevella, com veurem més avall). Pretenia que el reconeixement es fera perquè era una pràctica que es portava fent feia molts anys, atès «que memòria d'hòmens no és en contrari», i que hi havia establits els impostos corresponents pels drets d'embarcament i desembarcament. Per això sol licitava el síndic que s'interrogaren testimonis, els quals en serien huit en total; quatre oriolans: Geroni Ferris, Joan Martines, Matheu Sanches i Jaume Pareja; dos alacantins residents a Oriola: March Antoni Pasqual i Vicent Alcaràs; un (probable) italià resident a Múrcia, Jacomo Coda, i Grabriel [sic] Pablo, «que està en la present ciutat».

La petició es feia en contra del parer de la ciutat d'Alacant, que considerava que el seu era l'únic port autoritzat per a fer aquesta activitat dins el territori de la Governació d'Oriola. La sol·licitud pretenia, doncs, que el Governador manara a les autoritats alacantines que deixaren d'obstaculitzar l'activitat dels qui embarcaven i desembarcaven a la costa oriolana, i fixava, així mateix, un termini de deu dies perquè elevaren alguna protesta; en cas contrari, s'entendria que acceptaven el tràfec marítim que existia a la costa oriolana. Els antecedents del conflicte es trobaven en la recerca constant per part dels oriolans per a trobar una eixida des del propi territori municipal dels seus excedents agrícoles. El port més proper i en condicions era el d'Alacant però aquesta ciutat no permetia l'exportació de vi oriolà des del seu moll. Quant a Guardamar, s'havia segregat d'Oriola el 1602 després d'un llarg contenciós i no semblava el lloc més apropiat. Així que el Consell d'Oriola va haver de buscar solucions dins del seu mateix terme; després de rebutjar els projectes per a resoldre-ho per via fluvial, que delataven que el Segura no aportava ni un cabal ni un llit suficient per a fer-ho, les autoritats oriolanes van girar els ulls cap a la seua extensa façana marítima, on, tradicionalment, el cap de Cerver havia exercit de port gràcies a privilegis que arrancaven de principis del segle XIV i que havien estat reiteradament confirmats fins al començament del segle XVII. Però no era un port amb tots els requeriments per a la navegació moderna; tampoc no ho era el cap Roig, amb unes aigües massa profundes. Ara bé, hi havia un altre punt més adequat per a construir un nou port, el de la zona al voltant de la torre Vella. L'oposició alacantina a tots aquests intents s'allarga alguns anys després de la Ferma de Dret que ens ocupa (1643) i ens mostra els oriolans insistint en les seues reivindicacions el 1646 i el 1649 com a prova del fracàs reiterat (Hinojosa 1995; Bernabé 1981: 242-247).

Això no obstant, a finals del segle XVII, Oriola resulta beneficiada per la necessitat que té la indústria europea de productes autòctons com la barrella o l'esparg, que la ciutat exporta a través

de comerciants francesos pels diferents punts d'embarcament i desembarcament del seu terme marítim a pesar de l'oposició alacantina i dels controls fiscals (Millan 1984: 43-66). I un segle després, cap a la fi del segle XVIII, veiem que el projecte de port al costat de la torre Vella, inicialment un embarcador, ha anat prenent cos i s'utilitza, molt més que el tradicional de la torre de la Mata, per a donar eixida a l'abundant producció de sal de la zona, que s'envia sobretot a l'estranger (Serra 2001).

El document, que transcrivim en annex, és exponent d'un dels episodis que relaten aquesta pugna entre les ciutats d'Oriola i Alacant per assolir la primacia en el comerç marítim dels productes de la Governació d'Oriola. El nostre interès ara, però, és fer una caracterització lingüística del text, incloent-hi l'anàlisi dels topònims que hi fan acte de presència. De fet, començarem per aquest apartat intentant situar cadascun dels noms geogràfics en el punt que devia ocupar de la costa i relacionant-lo amb els referents toponímics actuals.

2. Els topònims esmentats

El títol complet del document ja aporta dos topònims, els quals són, suposadament, els més importants perquè delimiten la zona afectada:

Ferma de Dret posada per lo Síndich de la ciutat de Oriola davant lo Llochtinent del Portantveus de General de la ciutat de Oriola y Regne de València desà Seixona (any 1643) en rahó de poder embarcar y desembarcar des de la torre del Pinatar fins lo Lloch Nou.

Com hem avançat, la torre del Pinatar és actualment *San Pedro del Pinatar*, poble de la Regió de Múrcia fronterer amb el Pilar de la Foradada, primera població valenciana per la costa (**Mapa 1**). En el document que examinem, el Pinatar¹ –Bellot parla del Molló (1622: II, 342)– devia servir com a punt de referència per a marcar la fita meridional de la costa d'Oriola i, per tant, del Regne de València, però aquest punt ja pertanyia aleshores al Regne de Múrcia, tal com ens ho confirma el notari oriolà Antoni Almúnia amb una inequívoca referència a l'altre punt de la frontera (la torre de la Foradada), en coincidència amb el que és vigent actualment:

1591

(...)

Ytem, a sis de març, escriu Múrcia a la ciutat de Oriola que té senyalada la torre del Pinatar per a fer-la, fent Oriola la torre de la Foradada. (Mas 2008a: 334)

* Són ben d'agrair alguns comentaris molt útils sobre el present treball per part de Jesús Millan, cosa que no significa que les possibles mancances que hi puga haver siguen imputables a ell sinó a l'autor.

1 *Pinatar*, que no apareix als diccionaris, deriva de *pinato*, un murcianisme del castellà que designa un pi jove i de poca altura (García Soriano 1932: 100).

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

Mapa 1. Atlas gràfic del País Valencià. Atlas gràfic del País Valencià (1978).

És a dir, que Múrcia i Oriola acordaven en aquell moment construir sengles torres de vigilància en les fites frontereres dels termes de cada ciutat per a estar previngudes davant el perill que suposa la pirateria barbaresca, que agumenta molt en el segle XVI (Hinojosa 1995: 198). Així, Múrcia s'encarregava d'alçar una torre en el paratge del Pinatar i Oriola es comprometia a fer el mateix en el paratge veí de la seua jurisdicció, la Foradada (Bellot 1622: II, 339, 342).² Això ocorria el 6 de març de 1591. Però mentre Oriola l'acabava durant l'any en curs,

Ytem, en est any se acabà de fabricar la torre de la Foradada, la qual la féu mestre Berlán Rión, y està en est any lo llebre de [f. 334r] tot lo gasto que s'féu en la fàbrica de dita torre. (Mas 2008a: 335)

Múrcia no complia l'acord i se li havia de recordar la necessitat d'emprendre tal construcció:

Ytem, a 13 de juny, escriu sa magestat al *Ayuntamiento* de Múrcia manant-los que fassen la torre del Pinatar. (Mas 2008a: 335)

² El significat de 'foradada' és ben nítid i no cal explicar-lo, però sí que convé aclarir, davant una interpretació molt *sui generis* que arreplega l'article *Pilar de la Horadada* en la Wikipedia en castellà, que és anterior la designació del terreny on es troba que la de la torre en si, que s'hi va construir posteriorment (vegeu més avall, «el camp de la Foradada»).

Al final deduïm que Múrcia no la construeix i Oriola, onze anys després, ha d'encarregar-se'n, encara que siga fora de les seues fronteres (no sols del seu terme municipal sinó del Regne de València):

1602

[Comisió]

A 26 de janer, los señors jurats donen comisió a Andreu de Soler, jurat, per a que faça la torre del Pinatar. (Mas 2008a: 375)

Probablement, Oriola tenia un interès major que Múrcia i per això acabaria assumint-ne la construcció el 1602.³ Potser per això és nomenada la torre del Pinatar (quaranta-un anys més tard) en el document sobre l'ús comercial del seu tram de costa marítima de 1643, perquè els oriolans s'hi devien considerar amb un cert dret i devien usar-la com a referent meridional de la seua costa.

L'altre extrem d'aquest tram de costa era, com hem vist, el Lloch Nou. Però ni en el present ni el passat trobem tal nom dins l'àrea geogràfica que ens ocupa. El cas és que el Lloch Nou només apareix al document una altra volta al principi, igual que la torre del Pinatar, per a tornar a referir-se als límits. L'única correspondència geogràfica que veiem possible és la del petit complex residencial que es va desenvolupar al voltant de la torre del cap de Cerver des del segle XV, al terme de l'actual Torrevella (Hinojosa 1995: 199-201), el qual podria haver crescut lleugerament amb els treballadors de les salines durant els segles XVI i XVII, però sense haver arribat a constituir un nucli suficientment consistent com per a haver deixat de dir-se «nou». Més al nord i sense eixir del límit del terme oriolà,⁴ ja només quedaven la torre i les salines de la Mata, però era un lloc més insalubre i només hi havia l'administració de les salines (Serra 2001). El mapa més antic que coneixem (Jerónimo Muñoz 1584) hi fa constar la «*Torre de las Salinas, dita Mata*» i el cap de Cerver amb el nom de «*C. Cervera*»⁵ (mapa 2). Posteriorment, el mapa de Giacomo Cantelli (1696) ja esmenta la torre que hi havia damunt del cap: «*Torre e Cabo Cervera*» (mapa 3), però cap d'aquests mapes no hi representen cap nucli habitat. No serà fins a la fi del segle XVIII, quan comencen a aparèixer mencions a una «torre Vella» que no s'havia esmentat mai abans, que es parla per primera volta d'un nucli habitat. Així, el 1788, «*Don Tomas Lopez, Geógrafo de los dominios de S.M.*» situa una «*torre de la costa o atalaya*» on ara és el centre urbà de Torrevella amb el nom de *Torre Vieja* (mapa 4). I molt pocs anys després, el botànic valencià Cavanilles (1795-1797) ja esmenta un nucli de població amb una certa entitat demogràfica (105 veïns),⁶ que fa constar al seu mapa del Regne de València (1795) com a *T. Vieja* (mapa 5).

3 Segons Bellot (1622: 342), Andreu Soler va ser l'encarregat d'anar a l'Ajuntament de Múrcia a insistir-los que feren la torre i, al final, la van acabar fent, els murcians.

4 Com hem vist, Guardamar és municipi independent des de 1602.

5 Com que el mapa està en castellà, devem interpretar el canvi de *Cerver* per *Cervera* com una facilització per a l'estructura de la llengua castellana. Segurament pel mateix motiu Bellot (1622: 340) escriu «*Cabo Cervero*».

6 Podien equivaldre a uns 450 habitants.

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

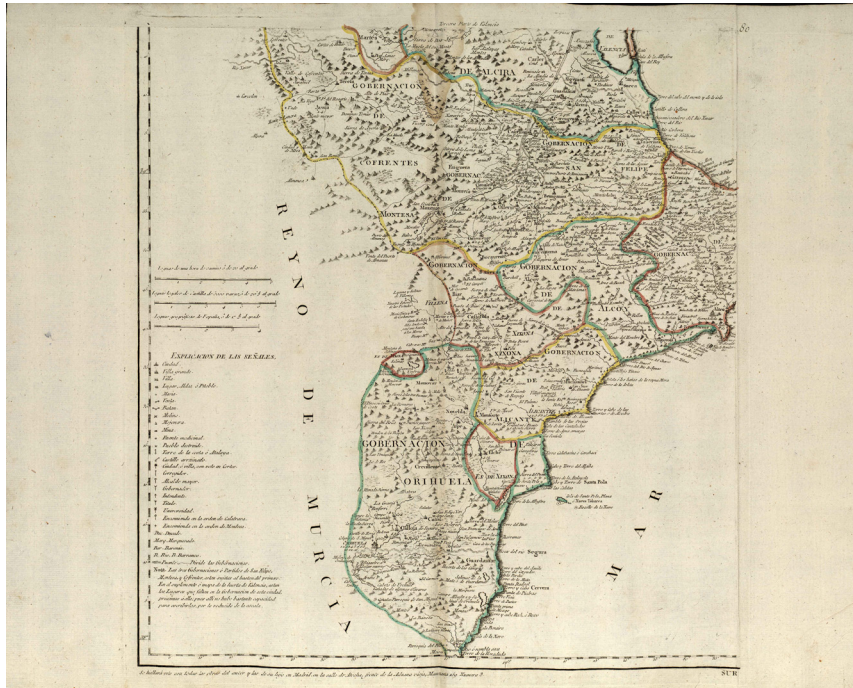

Mapa 2. Jerónimo Muñoz (1584).

Mapa 3. Giacomo Cantelli (1696).

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

Mapa 4. Tomas Lopez (1788).

Mapa 5. A. J. Cavanilles (1795).

Tanmateix, en la terminologia geogràfica de l'època del nostre document, la denominació Lloch Nou era força habitual. Així, la descobrim actualment en llocs diferents de la geografia valenciana: *Llocnou de Sant Jeroni* (la Safor), *Llocnou d'en Fenollet* (la Costera) i *Llocnou de la Corona* (l'Horta). Totes tres poblacions van ser fundades, respectivament, els anys 1609, 1611 i 1676 a partir d'establiments de convents (TOPOVAL; GERV; GEV).⁷ Per tant, no ens hauria de sorprendre que el tal Lloch Nou del document de 1643 estiguera constituït per aquelles primeres cases a què ens hem referit més amunt que van ser construïdes al voltant de «la torre Vella» amb l'objectiu de servir d'habitatge permanent als qui treballaven en l'explotació de les salines. De fet, ja el 1603 Almúnia ja emprà «torre Vella» com a topònim per a referir-se segurament al paratge que envoltava aquella talaia:

[Gràcia]

Dit dia, fan gràcia a Ginés Aledo de un tros de terra en la torre Vella. (Mas 2008a: 386)

No sabem si el tros de terra assignat era per a destinar-lo a la construcció d'una casa en un possible nucli urbà que ja s'hi haguera pogut crear o, simplement, era una casa al camp enmig dels conreus. En el primer cas, podria haver estat l'inici d'aquell Lloch Nou que no va arribar a quallar amb aquest nom sinó amb el de Torrevella. No debades, el nom no era estrany per a usar-lo com a sinònim d'altres nuclis habitats de la zona perquè Tomás López en recull dos a la seua representació cartogràfica de 1788 (mapa 4): «*Bigastro o Lugar nuevo*», uns quants quilòmetres a l'interior, i «*Santa Pola o Lugar nuevo*», ara a la costa però més al nord de Guardamar i en terme d'Elx. El primer torna a aparèixer com a «*Pueblo nuevo, ó Bigastro*» en la *Noticia de la actual población del Reyno de Valencia* (1804), però en aquesta mateixa relació s'inclou *Torre-vieja* sense cap sinònim com el que busquem. Finalment, Madoz (1845: II, 167) ja dóna una entrada per a *Torre vieja* (fixem-nos que el nom ja apareix aglutinat, sense ni tan sols un guionet), que diu que és una població amb ajuntament però sense terme municipal (el qual pertany encara a Oriola) i que ja compta amb «*3.876 almas*».

Sembla, doncs, altament probable que aquell Lloch Nou fos l'actual Torrevella, el nucli urbà de la qual s'estén entre la torre del cap de Cerver (dita també *torre del Moro*) i la torre dita Vella, situada aquesta última segurament a les anomenades Eres de la Sal, que és on era l'antic embarcador destinat a carregar la sal. Així mateix, el topònim torre Vella és esmentat sis voltes a la Ferma de Dret i sempre per a referir-se a les activitats de càrrega i descàrrega marítima. L'altre topònim que més s'hi repeteix (també sis vegades) és el de la torre Foradada, que igualment ha donat lloc a una població actual, el Pilar de la Foradada. La segona part d'aquest nom (Foradada) encara supera el de Vella perquè hi apareix per a referir-se a una zona més àmplia, el camp de la Foradada. La torre de les Salines els segueix en mencions al text: cinc voltes (i una més també apareix com «camp» de les Salines). Podria ser la torre de la Mata, o de les Salines de la Mata (modernament *Torrelamata*), molt propera a la torre del cap de Cerver, i que forma part del municipi de Torrevella. Per últim, només trobem dues mencions úniques a altres tantes torres, la del cap Roig, planejada la construcció des de mitjan segle XV (1459) però no edificada fins al 1571 (Bellot 1622: II, 342) i ubicada actualment

⁷ TOPOVAL: *Corpus toponímico valenciano*. 2009. GERV: *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, 1973. GEV: *Gran Enciclopedia Valenciana*, 1991.

en el fragment de terme costaner que li queda a Oriola, i la torre del Carregador, possiblement situada en el terme actual del Pilar de la Foradada a la vista del topònim menor «*Cala del Cargador*», que pertany actualment a aquest municipi (TOPOVAL). Vet aquí, doncs, totes les referències toponímiques del nostre document que acabem de comentar:

- en lo camp de les Salines
- en lo camp de la Foradada
- en la torre de les Salines
- en les torres de les Salines y la Foradada
- a la plaixa de la torre Vella o a la torre del Carregador
- en les torres de la Foradada, torre Vella, torres de les Salines
- a les torres de la Foradada, torre Vella y demás torres
- com és de la torre Vella, torre de les Salines, la torre de la Foradada y de altres parts
- en la torre Vella o en la Foradada
- a la torre de Vella, les Salines, Foradada y cap Roig

Però quantes torres hi havia en la zona de franja costanera referida i on estaven situades exactament? Segons els extrems que acabem de llegir, en podíem comptar cinc sense la murciana del Pinatar, que serien (de sud a nord) les de la Foradada, del cap Roig, del Carregador, la torre Vella i la de les Salines. Però aquesta última és citada en el segon fragment en plural («torres de les Salines») i en el tercer, després d'esmentar-ne dues (la Foradada i la Vella), es parla de les «demés torres», que podien ser les altres tres referides, o s'hi podia entendre també la del cap de Cerver, que no és esmentada al nostre text a pesar de ser la més antiga, com hem vist (Hinojosa 1995: 193). I encara en un dels mapes antics (mapa 4) hom inclou dues torres més: la *Torre y cabo del Águila* (a l'extrem nord de l'antic terme oriolà) i la *Torre de Pastor*, al costat meridional de la torre Vella. Cap d'aquestes dues no les hem trobades en les referències documentals antigues que hem repassat i, concretament, no consten al catàleg documental d'Antoni Almúnia (Mas 2008b). Pel que fa als inventaris documentals del present, al TOPOVAL trobem dos topònims del Pilar de la Foradada que hi podien tenir correspondència: *La Peña del Águila de Arriba* i la *Casa de Pastor*.⁸ Amb aquest supòsit, hem preparat el quadre 1 amb el desig d'arreglar tota la toponímia referida a les torres costaneres i hem elaborat el **mapa 6** per a situar-la amb les denominacions tradicionals en català sobre els termes municipals actuals.⁹

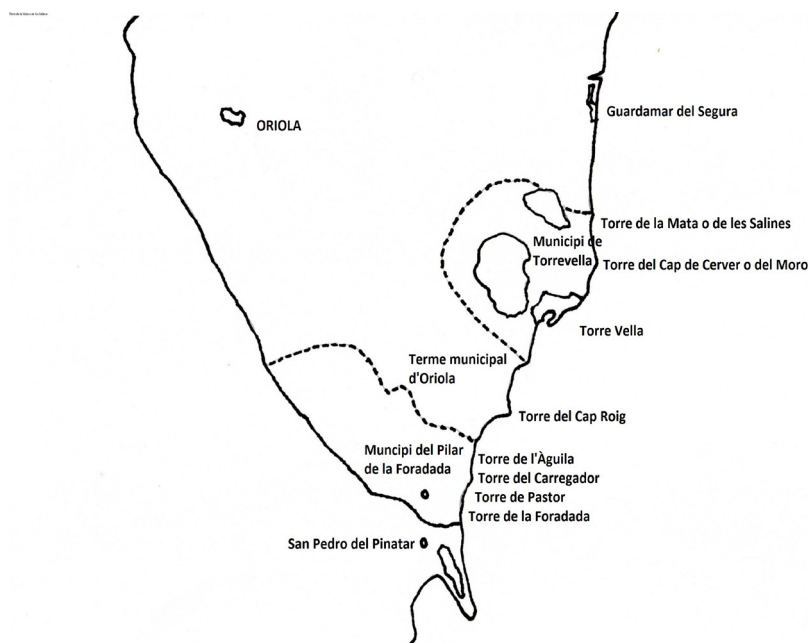
8 Precisament acabem de veure que la torre del Carregador que apareix a la Ferma de Dret podria haver estat situada en la *Cala del Cargador* del mateix municipi.

9 Per a una visió geogràfica més completa de la zona, vegeu el mapa 7 (*Atlas del País Valencià*) i per a una informació gràfica de l'estat de conservació actual d'algunes de les torres, vegeu fotos 1, 2 i 3.

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

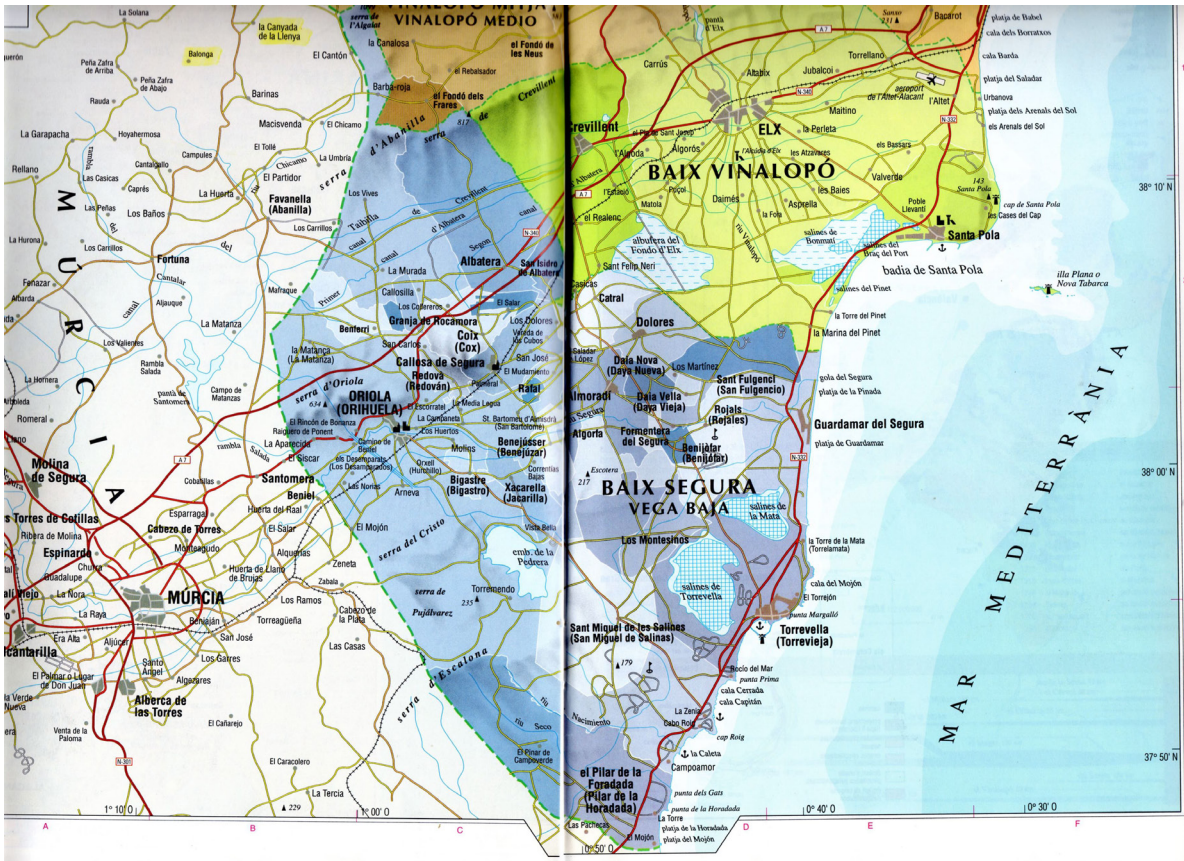
Jerónimo Muñoz 1584 (mapa 2)	Giacomo Cantelli 1696 (mapa 3)	Tomas Lopez 1788 (mapa 4)	Cavanilles 1795 (mapa 5)	Ferma de Dret 1643 actualitat (mapa 6)	Termes municipals actuals (nord - sud)
		<i>Torre y cabo del Águila</i>			
		<i>Torre del Cargador</i>			
<i>Torre de las Salinas, dita Mata</i>		<i>Torre de la Mata</i>		Torre de la Mata o de les Salines	
	<i>Torre e Cabo Cervera</i>	<i>Torre y Cabo Cervera</i>		Torre del cap de Cerver (o del Moro)	
	<i>Torre de las Salinas?</i>				
		<i>Torre Vieja</i>	<i>T. Vieja</i>	Torre Vella	
		<i>Torre de Pastor</i>			
<i>Atalaya</i>	<i>Torre e Cabo Rosso</i>	<i>Torre y cabo Rocho o Rosso</i>	<i>Torre y Cabo Roig</i>	Torre del cap Roig	ORIOLA
				Torre de l'Àguila	EL PILAR DE LA FORADADA
				Torre del Carregador	
				Torre de Pastor	
	<i>Torre de la Horadada</i>	<i>Torre de la Horadada</i>	<i>Torre de la Horadada</i>	Torre de la Foradada	

Quadre 1. Relació de torres defensives, segons la situació de nord a sud dels mapes antics, i correspondències amb els topònims corresponents que apareixen a la Ferma de Dret amb la situació dins els municipis actuals.

Mapa 6. Els topònims de la Ferma de Dret segons els termes actuals.

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

Mapa 7 Atlas del País Valencià

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

Foto 1. Torre del cap de Cerver. Terme de Torrevella. Font: Wikipedia.

Foto 2. Torre del cap Roig. Terme d'Oriola. Font: Wikipedia.

Foto 3. Torre de la Foradada. Terme del Pilar de la Foradada. Font: Viquipèdia.

3. Característiques lingüístiques del text

La Ferma de Dret té interès lingüístic perquè és, bàsicament, un recull de declaracions de diferents testimonis, els quals, salvant possibles però limitades intervencions puntuals dels escriptors, mostren diferències lingüístiques entre ells. Això significa que, igual que passa amb els processos judicials, ens acostem a la parla real del moment (Montoya 1989), que ha de ser l'objectiu principal de la recerca lingüística. L'època del document que estudiem és mitjan segle XVII (1643). Aleshores la ciutat d'Oriola i, amb ella, bona part del territori de la governació foral que administrava, vivia un procés de substitució lingüística que implicava el desplaçament del català en benefici del castellà, que anava progressivament ocupant més parlants, grups socials i nuclis de població de la Governació d'Oriola (Montoya 2003). Això no obstant, el català s'hi mantindrà com a llengua oficial de les institucions governamentals, judicials i municipals fins a 1707, any de la seua prohibició en les instàncies oficials arran de l'abolició dels furs del Regne de València (Montoya 2012).

La varietat oriolana siscentista reunia una sèrie de característiques, algunes per conservació de trets antics del català medieval i altres per efecte de la castellanització que impregnava la societat, que el diferenciaven d'altres zones valencianes. Però les diferències també penetraven la mateixa comunitat de parla oriolana i, així, trobem molta variabilitat interna en funció del nivell social o l'origen concret dels parlants. La Ferma de Dret és un exponent de tot això que diem. Analtzarem, a més d'altres característiques de menor abast sobre les estructures de la llengua, l'ús del verb *llevar(-se)* en els sentits de transportar d'un lloc a un altre o de fer-ho des del punt de referència de l'emissor (en les seues accepcions castellanen) en substitució de l'ús del verb *(em)portar(-se)* en els mateixos sentits (usos propis del català). Tot això ho farem tenint en compte qui són els parlants que hi ha darrere d'aquests usos: d'on són naturals, on viuen, quina professió o nivell social ocupen, si saben escriure i en quina llengua escriuen el seu nom.

3.1. *Llevar(-se)* i *portar*

Encara que sembla que ja en el segle XV i XVI es registren alguns usos esporàdics del verb *llevar(-se)* amb la mateixa accepció que té aquest lexema en castellà,¹⁰ és durant el segle XVII quan s'observa un creixement exponencial d'aquests usos a la major part de la Governació d'Oriola i, en especial, a Oriola capital. L'excepció d'aquest territori meridional valencià era –i és– la ciutat d'Alacant i els pobles que en depenien (*grosso modo* l'actual comarca de l'Alacantí), que a finals del segle XVIII, en època ja post-foral, serà segregada del territori tradicional de la governació oriolana i constituïda com a *Gobernación de Alicante* (vegeu el mapa 4). Com veurem en analitzar les declaracions recopilades a la Ferma de Dret, aquesta petita diferència dialectal s'hi veurà reflectida. Per tant, comencem considerant qui són els participants en el document que tractem.

10 Hem pogut rastrejar aquests usos a cavall de l'edat mitjana i l'edat moderna en documents diversos de l'Arxiu Històric d'Oriola, però encara no n'hem fet cap estudi sistematitzat.

Els participants principals són els testimonis que declaren. Com hem avançat més amunt, són quatre oriolans i quatre de fora de la ciutat. Dels quatre autòctons deduïm que posseïxen un origen social més baix perquè tots quatre són treballadors manuals: un forner (*flaquer* al text), un que fa de llaurador i carreter de bous (o *transportista* en l'ús actual), i dos llauradors més; dos d'ells saben signar i escriuen el seu nom en català (el forner, *Geroni Ferris*, i un dels llauradors, *Jaume Pareja*), i els altres dos són il·letrats (*Joan Martines* i *Matheu Sanches*). Els testimonis amb origen forà pertanyen, excepte l'alacantí *Vicent Alcaràs*, vigilant de les torres de la costa o *atallador*, a un origen social més elevat: són el també alacantí *March Antoni Pasqual*, amb la categoria social de *generós*; *Jacomo Coda*, que ostenta la categoria de *cavaller* i viu a Múrcia, i el comerciant o *mercader* *Grabriel Pablo*, qui sembla que resideix transitòriament a Oriola. Del grup d'aquests no oriolans de naixença només saben signar els dos que ostenten títols nobiliaris: *March Antoni Pascual*, que ho fa en català, i *Jacomo Coda*, que manté el seu nom en italià. La informació que tenim dels testimonis es complementa amb les seues edats (sempre aproximades, segons la fórmula jurídica d'aleshores: «poch més o menys»), que es mouen entre els 40 i els 72, però no sembla que aquest factor siga significatiu per als usos lingüístics que exhibeixen.

Entre els participants secundaris, que ens complementen l'afaiçament lingüístic del document, tenim en primer lloc l'escrivà: el d'aquest document és *Didacus de la Puente*, qui, com veiem, signa en llatí al final del text. Això ens deixa sense saber si és usuari del seu nom de pila en català (*Dídac*) o en castellà (*Diego*). És molt possible la segona opció perquè el seu cognom és castellà (de la Puente) i perquè *Diego* és un d'aquells noms castellans que s'introdueixen durant l'edat moderna com una moda entre els catalanoparlants, com ara, també, *Melchor* (Montoya 2006: 84-86). Podia ser, per tant, un catalanoparlant d'ascendència castellana que, per ofici, mostrava un bon domini del català escrit. Els noms dels testimonis que hem vist a l'anterior paràgraf que saben signar els recull en la mateixa llengua en què signen (*Jeroni*, *Jaume*, *March Antoni* i *Jacomo*); per tant, hem de pressuposar que els noms dels qui no saben escriure i només ell transcriu (*Joan*, *Matheu*, *Vicent* i *Grabriel*) també estan ben representats d'acord amb l'ús dels seus propietaris. Ens fa pensar així el fet que els noms de pila de les terceres persones que s'esmenten al document són transcrits en català o en castellà, segons devien pronunciar-se davant d'ell: *Pedro Remiro*, *Vicent Galant* i *Jaume Llopes Morsillo*.¹¹ Pel que fa als noms de pila pertanyents a estrangers, sembla que, o bé els testimonis o bé el mateix escrivà, tendien a catalanitzar-los; així tenim *Phelip Andavidti*, *Joan Museteli*, *Joan Batiste Verdin* i *Manuel Barages*.¹² En canvi, quan tornem a les signatures personals dels qui ho feien per certificar que els il·letrats havien fet la corresponent creu sobre el paper (lògicament, sense intervenció de l'escrivà), l'ús del català baixa notablement: només un d'ells signa en aquesta llengua (*Joan Bellot*), altres tres ho fan amb noms neutres per a les dues llengües en conflicte (*Juan Telmo*, *Thomas Lorenzo* i

11 Aquest nom, que pertany al Síndic de la ciutat que presenta la Ferma de Dret, apareix dues voltes: al principi del document ho fa en llatí (*Jacobus*) però al final és en català.

12 Només d'aquesta persona s'afirma explícitament que era de nacionalitat francesa i és l'únic dels estrangers en què el nom de pila podria no haver calgut adaptar perquè és també francès.

Joseph Boix) i la majoria ho fa clarament en castellà (*Melchor de los Reies, Pedro de Liminiana, Jasinto Llopes*). Això palesaria la posició de preeminència que començava a adquirir el castellà a la ciutat d'Oriola a mitjan segle XVII perquè tots aquests que només posaven la seua signatura al document eren oriolans que devien ser a prop de la sala on s'elaborava el document i eren requerits per a accomplir aquesta funció.

Passem, doncs, a veure quina caracterització lingüística ens forneixen els participants en la Ferma de Dret de l'Oriola del seu temps. L'ús del verb *llevar(-se)* en les dues accepcions castellanes és absolutament predominant en els quatre parlants oriolans. Vegem-ne unes mostres dels usos reiterats que en fan dos d'aquests parlants:

à vist embarcar dita sosa y barrella y *llevar-la* a la ciutat de Alacant (Geroni Ferris, forner, oriolà, 53 anys, alfabetitzat)
Y dels puestos de hon se crema aquella la *lleven* a embarcar a les dites torres (...) y de allí solen y acostumen *llevar-se-la* los barquers en barques a la ciutat de Alacant (Matheu Sanches, llaurador, oriolà, 65 anys, il·letrat)

I com a complement de l'ús de *llevar* en les dues accepcions castellanes ('transportar d'un lloc a un altre' i 'transportar des del punt de referència de l'emissor del missatge'), al verb *portar* li queda només l'accepció de 'transportar cap al punt de referència de l'emissor'. En els altres dos parlants oriolans podem apreciar bé el contrast semàntic entre *llevar* i *portar*, en correspondència plena amb l'estructura semàntica que configuren els verbs castellans *traer* i *llevar*, i amb els mateixos règims preposicionals (*portar [...] de* i *llevar a*):

espart, regalísia, forment, sivada, sigrons y altres fruits, llana i altres mercaderies, los quals fruits ell, testimoni, en diferents ocasions à *llevat* ell, testimoni, en les seues carretes (...) en estos dies propassats àn castigat a un frare trinitari que desenbarcava abadexo, <sardina> y barrella; y s'ò *portava* sens pagar los drets (Joan Martines, llaurador i carreter de bous, oriolà, 50 anys, il·letrat)
quant se àn de *portar* alguns fruits *de* la ciutat de Alacant a la present ciutat o de esta se àn de *llevar a* aquella es *porten* y *lleven* per mar (Jaume Pareja, llaurador, oriolà, 52 anys, alfabetitzat)

Quant a les diferències de nivell cultural (alfabetitzat/il·letrat) o d'àmbit professional d'exercici (forner-urbà/llaurador-camp), no observem cap variació en l'ús d'aquests verbs. Vegem ara què ocorre quan passem als parlants no nascuts a Oriola. El primer, Jacomo Coda, no sols no era oriolà ni procedia de cap país catalanoparlant sinó que residia a Múrcia. Basant-nos en el seu nom, hem llançat la hipòtesi que podia ser italià i, ara, per la cita que transcrivim a continuació, deduïm que podia ser venecià. Per tant, ens preguntem si devia saber parlar català per a poder declarar en la llengua oficial d'Oriola o es va expressar en castellà (llengua que segur que coneixia pel fet de residir a Múrcia) i l'escrivà va anar traduint el testimoniatge al català que ell més coneixia (l'oriolà). Per això hi trobaríem *llevara* en el sentit castellà:

una gran partida de barrella, la embarcà en un navio y la entrà a la Señoria de Venècia per a que la venessen allà, la qual se *llevara* de orde de Joan Museteli (Jacomo Coda, cavaller, italià?, resident a Múrcia, 40 anys, alfabetitzat)

El següent testimoni, encara que en la descripció inicial que en fa el notari consta que és «de la

present ciutat de Oriola habitador», en el transcurs de la declaració es diu «des de que està en la present ciutat». Per això ens quedem sense saber el seu origen per a valorar els seus usos lingüístics. Com veiem en el següent fragment, aquest comerciant (o *mercader*) empra dues voltes la forma *portar*:

en diferents ocasions à conprat en la dita ciutat de Alacant forment, bacallau y altres mercaderies y les à embarcat en lo moll de dita ciutat y les à *portat* a desembarcar a la torre de Vella, les Salines, Foradada y cap Roig (...) en moltes ocasions les dites embarcacions de fruits y mercaderies les à fet en barques de dita ciutat de Alacant, *portant*-les gent de dita ciutat (Grabriel Pablo, mercader, Oriola, 50 anys)

El primer ús de *portar* encaixa amb l'ús més pròpiament oriolà ('transportar cap al punt de referència de l'emissor') perquè diu que ell sol anar a Alacant i, d'allà estant, fa embarcar les mercaderies en direcció a la costa oriolana, on ell, des de la seua nova perspectiva, les rep. Tanmateix, el segon ús que fa de *portar* ja es pot interpretar de les dues maneres: 'les transporten gent d'Alacant' o 'les rep ell de gent d'Alacant'. De tota manera, encara que aquest parlant, fóra d'on fóra, s'haguera assimilat al parlar oriolà, la seua professió de comerciant diu ell mateix que el feia viatjar sovint a Alacant (i altres llocs, suposem). Això provocaria uns usos variables en el seu propi parlar.

Finalment, vegem el comportament lingüístic dels dos testimonis de qui sabem que són naturals d'Alacant però que, a partir de la seua mateixa declaració, se'ns informa que resideixen a Oriola des de fa una vintena d'anys:

y los embarquen en la dita costa y se'ls *enporten* a la dita ciutat de Alacant (March Antoni Pascual, generós, alacantí, resident a la ciutat d'Oriola, 62 anys, alfabetitzat)
Y a vist venir a mercaders de la ciutat de Alacant ~~reca~~ venir al camp de la present y en aquell comprar barrella y fer espart y *llevar*-la en barques a la dita ciutat de Alacant (Vicent Alcaràs, atallador, alacantí, resident en la costa d'Oriola, 72 anys, il·letrat)

Com veiem, hi ha una diferència clara entre l'un i l'altre. Pascual, el de categoria social alta, empra la forma *emportar* d'acord amb l'ús genuí del català (habitual a Alacant); en canvi, Alcaràs, l'atallador de les torres de vigilància, empra *llevar* segons l'ús dels oriolans. A pesar de ser tots dos residents oriolans durant, com a mínim, dos decennis, sembla que el primer es mantenia fidel al seu parlar alacantí mentre que el segon havia adoptat la parla dels qui l'envoltaven feia anys. Podríem llançar la hipòtesi que Pascual, amb un nivell social i cultural més elevat, era conscient de la major castellanització del parlar oriolà i per això mantenia el seu alacantí originari. En canvi, Alcaràs, sense una consciència suficient de les diferències de genuïtat d'un i altre parlar, s'hauria deixat portar pel mode de parlar dels oriolans.

3.2. *Altres característiques*

De la resta de característiques lingüístiques del text destacarem un altre verb d'ús freqüent que es castellanitza a la major part de la Governació d'Oriola per la mateixa època, *traure*,¹³ que acaba

13 Per a ser més exactes, cal dir que la castellanització afecta, a més de *traure*, *llevar* (en el sentit propi del català: 'apartar,

cedint la seua plaça a *sacar*. Ara bé, les dades de recerques anteriors ens indiquen que, mentre *sacar* apareix ja en la primera part del segle XVII a la vila d'Elx, en la documentació de la ciutat d'Oriola es retarda fins la segona meitat de la mateixa centúria i, especialment, compareix tard en els registres més formals (Montoya 2003: 37-39). D'acord amb aquestes constatacions, la Ferma de Dret, elaborada el 1643, només mostra casos de *traure*:

la dita e present ciutat y los vehins (...) estan en quieta y passífica possessió *seu quasi* de embarcar y desembarcar (...) qualsevol gènere de mercaderies y, en particular, qualsevols fruits de barella, sosa, regalísia, forment, sivada, espart y altres qualsevols que convé *traure* del terme de dita ciutat (...) y desembarcar-los en dita ciutat d'Alacant, y també de embarcar les mercaderies i fruits que de hella es *trabuen* desembarcant-los en la costa de dita e present ciutat

Això sí: aquest fragment no prové de la declaració de cap testimoni, on podíem alguna aproximació a la varietat col·loquial, sinó de l'estil més formal del principi del document, on el Síndic presenta la queixa contra la ciutat d'Alacant i la redacció del notari deu tenir poca interferència de l'oralitat. No hi ha cap testimoni que expresse el concepte de *traure* per a comprovar si *sacar* s'havia introduït ja a Oriola.

Un altre tret que caracteritza el parlar actual descendent de l'oriolà és la inversió dels elements que componen la forma verbal *hi ha*, que passen a *ha-hi*, no pas casualment en coincidència amb el castellà *hay*. Com en el cas anterior, la investigació anterior en la documentació local oriolana mostra que la forma genuïna catalana (*hi ha*) resisteix més el canvi en els registres més formals d'escriptura i en els parlants amb arrels més catalanes, com es demostra el *Privilegi dels deu anys de la ciutat d'Oriola* (1612), un recull de testimoniatges de representants de l'oligarquia de la ciutat amb l'objectiu d'atraure població després del despoblament patit per l'expulsió dels moriscos (Montoya 2003: 35). Dissortadament, al nostre text no podem comparar perquè només apareix un cas d'aquest tret i ho fa en boca d'un testimoni il·letrat:

Y per dita rahó té per cossa yndubitada que és públich que en dita ciutat de Alacant, y que no à y qui u ignore. (Joan Martines, llaurador i carreter de bous, oriolà, 50 anys, il·letrat).

I els darrers trets que veurem d'influència castellana són els mots *sin*, en compte de *sense*, i *vivienda*, que significa 'manera de guanyar-se la vida'; curiosament cap d'aquests dos mots no s'han transmès al parlar del Vinalopó actual, hereu de l'antic oriolà, i a la Ferma de Dret els trobem en boca de testimonis que signen amb el seu nom de pila en català:

Tot lo qual dix saber per lo que desús té dit, *sin* que aja vist, hoït ni entès cosa en contrari. (Geroni Ferris, forner, oriolà, 53 anys, alfabetitzat)

lo que dix saber ell, testimoni, per ser careter de bous y ser la major part de sa *vivienda* el portar y llevar dits fruits a dita ciutat y de dita marina (Jaume Pareja, llaurador, oriolà, 52 anys, alfabetitzat)

fer fora, eliminar'). El parlar del Vinalopó, que és l'actualment hereu de l'antic oriolà, diu «*saca* la pilota de l'armari», «*saca* la cullera de la taula», «*saca-te* la roba», etc; és a dir, que els dos lexemes antics, *traure* i *llevar*, han donat un sol lexema.

Finalment, repassem algun del vocabulari més freqüent al text. Entre els productes que són referits pels testimonis quan parlen de l'embarcament i el desembarcament en la costa d'Oriola, hi ha el *bacallà*, el qual sempre hi apareix transcrit com a *bacallar*, amb *-r* ultracorrecta, i, a voltes és citat amb el seu sinònim *abadejo*,¹⁴ el més corrent hui en valencià i en català occidental. Hui trobem cadascuna d'aquestes formes en els pobles catalanoparlants més propers a Oriola i que més han conservat l'herència lingüística de la capital de l'antiga Governació (Montoya 2003: 39-41): Guardamar, per la costa, on diuen *bacallar*, i Crevillent, per l'interior, on diuen *abaejo*.¹⁵ Si retrocedim a l'època coetània del nostre document, trobem també els dos sinònims convivint a Elda (Vinalopó Mitjà): *bacallar* i *abadejo* (1671),¹⁶ però a la mateixa ciutat d'Oriola, en una llista de preus per als botiguers només veiem *abadecho* (1677).¹⁷ Vegem, doncs, qui diu cadascun dels dos mots en qüestió al nostre text:

Y, especialmente, à vist portaren molts anys forment y civada, miges de seda, peses de fromage, bacons de cansalada, *bacallar*, bótes de sardina, barils de toñina, molta fusta y altres diferents mercaderies. (...) Y ara de present sab ell, testimoni, que un religiós del orde de la Santíssima Trinitat de la ciutat de Múrcia, per aver desembarcat una partida de *bacallar* i sardina en la dita costa sens aver pagat los drets en la present ciutat, li àn confiscat aquells y ha hoït dir que li costa més de dos-centes y cinquanta lliures. (Geroni Ferris, forner, oriolà, 53 anys, alfabetitzat) moltes mercaderies y fruits, com són forment, sivada, cansalada, toñina, *bacallar*, sardina, vi y altres coses (...) en estos dies propassats àn castigat a un frare trinitari que desembarcava *abadexo*, <sardina> y barrella (Matheu Sanches, llaurador, oriolà, 65 anys, illetrat) barrella, sossa, llana, sardines, *bacallar*, toñina, sigrons, aròs, forment, sivada, regalísia, espart y altres fruits y mercaderies (Jaume Pareja, llaurador, oriolà, 52 anys, alfabetitzat) en diferents ocasions à conprat en la dita ciutat de Alacant forment, *bacallan* y altres mercaderies y les à enbarcat en lo moll de dita ciutat y les à portat a desembarcar a la torre de Vella, les Salines, Foradada y cap Roig (Grabriel Pablo, mercader, origen?, resident Oriola, 50 anys)

Fa l'efecte que el terme d'ús més general entre els oriolans (almenys entre els que es relacionaven amb el comerç marítim) era el de *bacallar* perquè és el que més voltes apareix, però l'oriolà Matheu Sanches en comparteix l'ús amb *abadexo* en el transcurs de la seua declaració. Quant a **bacallan*, un hàpax que emprà un parlant que no és oriolà autòcton, intuïm que és una mixtura improvisada entre *bacallà* i *bacalao* com a fruit d'un català encara no ben après (el final en *-au* seria vist més propi del català perquè és fonològicament normal en aquesta llengua: *cau*, *dan*, *tran*, etc, a diferència de *-ao*, més característic del castellà: *cacao*, *nao*, *sarao*). Podem demanar-nos per què el nostre escriptor no el va corregir: potser se sentia insegur davant d'un terme que presentava sinònims i es pensava que *bacallan* es deia en alguna part del territori catalanoparlant?¹⁸

14 Al text apareix transcrit com a *abadexo*, però no creiem que això haja d'implacar una pronúncia sorda de la palatal, diferent de la sonora que ha arribat fins a nosaltres.

15 El terme actual *abaejo* (en valencià) ha perdut la *-d-* intervocàlica.

16 Arxiu Municipal d'Elda. Mà d'arrendaments. Vicent Rico.

17 Millan (2013: 299). Segurament la transcripció amb *-ch-* (*abadecho*) no representava una pronúncia diferent de l'actual.

18 Certament, *bacallan* és el terme equivalent en gallec-portuguès, però aquesta llengua no és veïna del català ni tenim notícia d'una relació freqüent a través de la navegació.

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

La resta del vocabulari que podem destacar d'aquest text es reparteix entre els arcaïsmes (*llest* 'llegit', *pus* 'més', *totstemp*s 'sempre'), que segurament ja no eren habituals en la parla quotidiana del Sis-cents;¹⁹ les referències a diferents tipus d'embarcacions: *barques i vexells, un navio, uns vexells francesos, saytres franceses*²⁰ i *un navio*, i alguna locució amb una accepció no enregistrada fins ara: *al peu de*: 'aproximadament'.

19 És possible que *pus*, que apareix en la declaració de l'alacantí March Antoni Pasqual, fóra dita per ell mateix, però les altres dues (*llest* i *totstemp*s) deuen ser elaboració del notari perquè les diuen dos testimonis de qui sospitem que no tenien un bon domini del català (Jacomó Coda i Grabriel Pablo).

20 *Saytre* deu correspondre al terme francès *saique*. «s. f. Sorte de vaisseau de charge dont on se sert dans la mer Méditerranée. Monter sur une saïque.» *Dictionnaire vivant de la langue française*, DVLF. [<http://dvlf.uchicago.edu/>]

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

Bibliografia

Atlas gráfico del País Valenciano. Atlas gràfic del País Valencià. Madrid: Aguilar, 1978.

Atles del País Valencià. Barcelona: Edicions 62.

Bellot, Pedro (1622). *Anales de Orihuea.* Murcia: Real Academia Alfonso X el Sabio, 2001.

Bernabé Gil, D. (1981): «Oligarquía municipal e intereses agrarios: Orihuea en la coyuntura subsiguiente a la peste de 1648». *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, 1, 221-250.

Cantelli, Giacomo (1696). *Li regni de Valenxa e di Murcia.* Roma: Domenico Rossi.

Cavanilles, Antonio José (1795-1797). *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y frutos del Reyno de Valencia.* València, 1972.

Corpus toponímic valencià. Topoval. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2009.

García Soriano, Justo (1932). *Vocabulario del dialecto murciano.* Madrid.

Lopez, Tomas (1788). *General Mapa geográfico del Reyno de Valencia: dividido en sus trece Gobernaciones o Partidos: dedicado a Joseph Moñino, Conde de Floridablanca.* Madrid.

Gran Enciclopedia de la Región Valenciana. Valencia, 1973.

Gran Enciclopèdia Valenciana. Castelló de la Plana, 1991.

Hinojosa, José (1995). «Comercio, pesca y sal en el Cap de Cerver (Orihuea) en la Baja Edad Media». *Investigaciones geográficas*, 14, 198-199.

Madoz, Pascual (1845). *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia.* València: Edicions Alfons el Magnànim.

Mas, Antoni (2008a). *Antoni Almúnia: Llibre de tots los actes, letres, privilegis y altres qualsevol provisions del Consell d'Oriola.* València: Universitat de València.

———. (2008b). «La toponímia dels termes generals d'Oriola en el *Llibre* d'Antoni Almúnia (inventari i classificació)». *Actes de la II Jornada d'Onomàstica. Oriola 2007.* València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 79-94.

Millan, Jesús (1984). *Rentistas y campesinos.* Alicante: Instituto «Juan Gil-Albert».

———. (2013). «La llengua catalana a Oriola. Segles XIV-XIX. Testimonis i comentaris». B. Montoya i A. Mas (eds.), *Studia linguistica in honorem Francisco Gimeno.* Alacant: Universitat d'Alacant, 285-305.

Montoya, Brauli (1989). «Un repte per a la lingüística històrica: copsar la llengua parlada del passat». *Caplletra*, 6, 71-88.

———. (2003). «L'oriolà: una varietat siscentista de la llengua catalana». *Actes del Dotzè Col.loqui*

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, volum III, 7-54.

———. (2006). *Història de la llengua catalana en un territori de frontera: Petrer (Vinalopó Mitjà)*. Alacant / Petrer: Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant Centre d'Estudis Locals del Vinalopó - Ajuntament de Petrer.

———. (2012). «Els primers 80 anys de repressió lingüística institucionalitzada al Regne de València (1707-1787)». *E-Humanista/IVTTRA*, 2, 1-20.

Muñoz, Jerónimo (1584). *Valentia Regnum. Contestani Ptol. Edentani Plin*. Amsterdam: *apud* Guiljelmum Blacuro.

Noticia de la actual poblacion del Reyno de Valencia. València 1804 [ed. facísimil París-Valencia, 1979].

Serra, José *et al.* (2001). «La restauración de las 'eras de la sal' en el puerto de Torre Vieja». *VI Jornadas españolas de ingeniería de costas y puertos*. Palma de Mallorca.

Annex

[Foli sense numeració]²¹

Ferma de Dret posada per lo Síndich de la ciutat de Oriola davant lo Llochtinent del Portantveus de General de la ciutat de Oriola y Regne de València desà Seixona (any 1643) en rahó de poder embarcar y desembarcar des de la torre del Pinatar fins lo Lloch Nou²²

[foli 350 *recto*]

Recipit Jacobus Llopes Morsillo, cuius syndicus civitatis Oriole. Die secundo mensis maii MDCXXXIII.

Recipit Didacus Lapuente, notarius et scriba.

Jhesus. Lo Síndich de la present ciutat, constituhit davant la presència de vostra mercè, lo Llochtinent per Sa Magestat en lo offici de Portantveus de General Governador de la dita e present ciutat de Oriola y Regne de València de Xixona a esta part, com millor pot diu que la dita e present ciutat y los vehins, de deu, vint, trenta, quaranta, cinquanta, sexanta, cent y de tants anys ensà, que memòria de hòmens no és en contrari, estan en quieta y passífica possessió *sen quasi* de embarcar y desembarcar per mar en diferents puestos de la costa marítima que estan en lo terme de dita ciutat, des de la torre del Pinatar fins lo Lloch Nou, qualsevol gènere de mercaderies y, en particular, qualsevols fruits de barella, sosa, regalísia, forment, sivada, espart y altres qualsevols que convé traure del terme de dita ciutat, axí per los vehins de ella com per altres qualsevols estrangers y, en particular, desembarcar dites mercaderies y fruits en dita costa per a la ciutat d'Alacant y desembarcar-los en dita ciutat d'Alacant, y també de embarcar les mercaderies i fruits que de hella es trahuen desembarcant-los en la costa de dita e present ciutat, pagant los drets reals tocants als administradors, taulagers y arrendadors de dits drets que estan en la dita e present ciutat y llochs de sa contribució, cobrant dits drets reals y tots los demés que dehuen y acostumen pagar los dits [foli 350 *verso*] administradors

21 Arxiu Històric d'Oriola. Fons Municipal. *Llibre de processos* 308. Folis 350 *recto*-364 *recto*. Transcrivim el text segons les normes d'edició, habituals en català, de la col·lecció «Els Nostres Clàssics».

22 El text original transcriu aquest topònim de manera diferent les dues voltes que apareixen. En aquest títol diu «desde la torre del Pinatar fins lo Llochnou», però en la primera pàgina (foli 350 *recto*) posen «desde la Torre del pinatar fins lo llochnou». Com que ja sabem que no hi havia uns criteris fixos per a diferenciar entre majúscules i minúscules o en la separació de mots en els textos d'aquesta època (i tampoc en els topònims), hem decidit de transcriure amb minúscula inicial l'element genèric del primer (torre) i en majúscula inicial l'element referencial (Pinatar). Quant al segon, hem separat cadascun dels dos elements que el formen i els hem iniciat amb majúscules («Lloch Nou»); la raó de la separació és perquè l'article que el precedeix («do») ens fa pensar que no era una referència geogràfica massa fixada i la raó de les majúscules és per a visualitzar el seu caràcter de topònim en formació.

taulagers y arrendadors de dita e present ciutat y llochs de sa contribució. Y en esta quieta y passífica posseció *seu quasi* àn²³ estat y estan per tot lo dit temps ab sciència, paciència y tolerància dels officials y vehins de dita ciutat de Alacant y dels administradors y arrendadors dels drets que es cobren en ella, e sens contradicció de perçona alguna; fins ara novament que dit propositant en dit nom à entès que, per part de dita ciutat de Alacant y dels arrendadors de les sises de ella se atentaria *nuliter et de facto* perturbar a dita e present ciutat y a sos vehins en la referida quieta y passífica posseció *seu quasi*, lo que no els és lísit y permès com ningú dega ser privat ni expoliat de la posseció sens coneguda de causa. Per ço, intentant lo remey que pot e ab la clàusula *omni meliori modo quo potest* diu que ferma de dret en mà y poder de vostra mercè en rahó de la referida posseció *seu quasi*, requerint dita ferma de dret li sia admesa y, conseqüentment, que sia manat als Justícia, Jurats, Síndich y demás persones de dita e present ciutat de Alacant que, sots les <penes>²⁴ a vostra mercè ben vistes, no et²⁵ perturben ne molesten, perturbar ne molestar facen ne permeten a dita e present ciutat en dita quieta y passífica posseció *seu quasi* y que si clam, actió, petició o demanda tendran que intentar contra dita e present ciutat en rahó de lo desús dit, o deduhixquen y aleguen davant vostra mercè y cort sua dins deu dies, ab cominació que dit termini passat, se'ls imposarà silenci y callament perdurable de *ulterius non petendo, agendo ne conveniendo in iudicio nec extra*, com estiga prompte a donar e prestar la causió de *iudicio histi et iudicatum solvi semenes tursira* com axí, etc. E per a que conste *de predictis aut saltem de nessessariis* [foli 351 *recto*] requir li sia rebuda una sumària informació de testimonis *cum sic*, etc.

(...)²⁶ citats.

Jhesus. Dictis die et anno recipiat informatio et providet (...) quod (...).

[Foli 352 *recto*]

Die secundo mensis maii. Anno Domini MDCXLIII.

Geroni Ferris, flaquer de la present ciutat de Oriola, vehí y habitador de edat que dix ser de cinquanta-tres anys poch més o menys, testimoni qui jurà per Nostre Senyor Déu in forma juris,

23 Usem accent diacrític damunt les formes monosíl·labes del verb *haber* que no porten hac en el text original.

24 Indiquem entre els símbols < > que la paraula o fragment que s'hi inclou ha estat introduïda entre línies posteriorment i amb un símbol que indica on ha d'anar.

25 La ratlla sobre un mot o un fragment indica que a l'original també ha estat ratllat amb la intenció de corregir una errada.

26 Entre parèntesis i punts suspensius situem els mots o fragments que no es pode llegir bé.

etc, *cuius virtute promissit*, etc.

Fonch interrogat sobre la escriptura de Ferma de Dret possada per lo _Síndich de la present ciutat en dos dies del mes de maig, any present.

E dix que ell, testimoni, ha tengut arrendat lo dret del pes de la barrella y lo dret de la saca de la sosa y barrella, y és estat també arrendador de la sisa del peix de la present ciutat y ha tengut y té thafules en lo camp de les Salines y en aquelles à costumat y acostuma senbrar barrella. Y per dita rahó sab de vista y sarta sciència que ell, testimoni, y casi los més llauradors que àn collit sosa y barrella en lo camp de la present ciutat tots temps, l'àn venut en lo dit camp. Y dels puestos de hon se à cremat de ordinari la àn llevat a enbarcar a la plaixa²⁷ de la torre Vella o a la torre del Carregador y altres parts [foli 352 *verso*] y puestos de la costa marítima del terme de la present ciutat hon més los àn convengut, y en aquells à vist enbarcar dita sosa y barrella y llevar-la a la ciutat de Alacant algunes vegades y altres altres parts, la qual barrella los més anys la àn acostumat comprar mercaders de la ciutat de Alacant que ~~de fe~~ àn vengut a comprar-la, lo que à vist practicar-se en tot lo temps de son recort y ha hoït dir a altres perçones majors que ell, testimoni, que tots temps se à costumat lo mateix. Y els à hoït dir a les dites persçones majors que so sabien per aver-o vist y haver-o hoït a sos antecessors. Y en la matexa conformitat sap, per aver-o vist y hoït dir, que en la dita costa marítima del terme de la present ciutat àn acostumat enbarcar forment, sigrons, espart, regalísia, sivades y altres mercaderies y fruits, y llana, per a la dita ciutat de Alacant com per a altres parts estrañes, enbarcant los dits fruits y mercaderies en dits puestos. Y de la matexa manera à vist y à hoït dir que en la dita costa se àn desenbarcat moltes [foli 353 *recto*] mercaderies i fruits portats axí de la dita ciutat de Alacant com de altres parts per a vendre-los en la present ciutat de Oriola ho en altres parts. Y, especialment, à vist portaren molts anys forment y civada, miges de seda, peses de formage, bacons de cansalada, bacallar, bótes de sardina, barils de toñina, molta fusta y altres diferents mercaderies. Y açò sens contraditió de persona alguna, perquè los que àn enbarcat y desenbarcat lo desús dit pagaven los drets que de aquelles se devien als administradors taulagers y arendadors de aquells en la dita ciutat de Oriola y llochs de sa contribució. Y ara de present sab ell, testimoni, que un religiós del orde de la Santíssima Trinitat de la ciutat de Múrcia, per aver desenbarcat una partida de bacallar i sardina en la dita costa sens aver [foli 353 *verso*] pagat los drets en la present ciutat, li àn confiscat aquells y ha hoït dir que li costa més de dos-centes y cinquanta lliures. Y axí mateix, que don Pedro Remiro, Assessor del Bal le General de la present ciutat de Oriola, resident en la ciutat de Alacant, à desenbarcat en la dita costa una partida de forment de més de cinquanta cafisos y, de present, lo està venent als vehins de la present ciutat. Tot lo qual dix saber per lo que desús té dit, sin que aja vist, hoït ni entès cosa en contrari. Y té per sert que tot lo desús dit és públich y notori en la pres ciutat de Alacant per tots los abitants en aquella, perquè lo que se à enbarcat en la dita costa y se à desenbarcat en la ciutat de Alacant en lo moll del port de

27 En aquest mot la lletra *x* ha estat superposada a la *j*, de manera que la primera (la *x*) ha quedat amb una major intensitat que la segona (la *j*).

aquella²⁸ públicament y a vista de tots los vehins de dita ciutat de Alacant.

Y açò, etc. *Et firmavit.* Geroni Ferris.

[Foli 354 *recto*]

Dicto die et anno

Joan Martines de Sanches, llaurador de la present ciutat de Oriola, vehí y habitador, de edat que dix ser de sinquanta anys poch més o menys, testimoni, lo qual jurà per Nostre Señor Déu, etc, *in forma juris*, etc, *virtute eius promisit*, etc.

Interrogat, etc.

E dix que ell, testimoni, des de que té edat de poder treballar és carreter de bous. Y a dita ocasió sab y à vist que en la costa marítima del terme de esta ciutat se à embarcat ordinàriament, tots los anys, en diferents puestos, molta sosa y barella per a llevar a la ciutat de Alacant y altres parts. Y à vist també embarcar espart, regalísia, forment, sivada, sigrons y altres fruits, llana i altres mercaderies, los quals fruits ell, testimoni, en diferents [foli 354 *verso*] ocasions à llevat ell, testimoni, en les seues carretes y à judat a carregar-los en les barques y vexells. Y axí mateix à vist desembarcar en diferents puestos de dita costa, com és en les torres de la Foradada, torre Vella, torres de les Salines y en altres parts moltes mercaderies y fruits, com són forment, sivada, cansalada, toñina, bacallar, sardina, vi y altres coses, les quals à vist ell, testimoni, descarregar, y à portat a la present ciutat ab les sues carretes. Y açò és cosa molt hordinària. Y, actualment, don Pedro Remiro, Asessor del Bal·le de la present ciutat, està venent forment que à desembarcat poch dies a en dita costa. Y sab que dites mercaderies y fruits molt de ordinari es lleven a desembarcar a la ciutat de Alacant, y que de dita ciutat es porten a desembarcar a dita costa, públicament per los mariners y barquers [foli 355 *recto*] de dita ciutat de Alacant de altres parts. Y per dita rahó té per cossa yndubitada que és públich que en dita ciutat de Alacant, y que no à y qui u ignore. Y en esta poseció à vist estar sempre a la present ciutat y a tots los que àn volgut embarcar y desembarcar sense contradició alguna públicament. Y lo mateix à hoït dir a sos antecessors y a molts hòmens vells, y estos li han dit que ho àn hoït dir a sos antecessors sempre públicament y té entès. Y encara sab que els drets de lo que es <des>embarca y desembarca²⁹ en dita costa es paguen als administradors taulagers o arrendadors dels drets de la present ciutat. Y que estos y no altres castiguen als que defragüen,³⁰ com ab efecte en estos dies propassats àn

28 Sembla que ací falta alguna forma verbal, com ara «s'ha fet», per a acabar de donar sentit a la frase.

29 L'afegitó al marge esquerre que ha fet de la síl·laba *des* en el primer <des>embarca (causada probablement per la forma del pronom *es* que el precedeix en compte de *s*) no té massa sentit, atès que després ja ha escrit *desembarca*. Està clar que el que volia dir era 's'embarca i es desembarca'.

30 El sentit clar és 'defrauden'.

[foli 355 *verso*] castigat a un frare trinitari que desenbarcava abadexo, <sardina> y barrella; y s'o portava sens pagar los drets, y li à costat més de dos-centes y cinquanta lliures. Y açò, etc. E perquè dix no saber escriure, féu una creu en presència dels infraescrits en lloch de ferma.

Geroni Ferris

+

Melchor de los Reies

Dicto die et anno

Matheu Sanches, llaurador, de la present ciutat habitador, de edat que dix ser de sexanta sinch anys poch més o menys, testimoni qui jurà per Nostre Señor Déu *in forma juris, etc, virtute cuius promisit, etc.*

Interrogat, etc.

E dix que ell, testimoni, à tengut arrendat lo dret del pes de la barella molts anys i, además, té, prop de la marina, cañades, y à entès sembraren aquelles barrelles [foli 356 *recto*] per la qual rahó sab ell, testimoni, de vista y s'erta sciència que axí ell, com tots los del camp de dita ciutat y demés camps lleven a embarcar sosa y barrella a les torres de la Foradada, torre Vella y demés torres, perquè de ordinari la venen en lo dit camp. Y dels puestos de hon se crema aquella la lleven a embarcar a les dites torres y altres puestos y parts de la costa marítima hon los està millor fer dita embarcasió, y de allí solen y acostumen llevar-se-la los barquers en barques a la ciutat de Alacant y altres parts. Y que de ordinari acostumen ~~acostumen~~ a comprar dita barrella mercaders de la ciutat de Alacant, lo que à vist practicar-se de més de quaranta anys a esta part, y à hoït dir a altres perçones majors que ell, testimoni, que sempre se à costumet lo mateix, les quals [foli 356 *verso*] li àn dit que axí ho àn vist sempre y ho han hoït dir als antichs, y de la mateixa manera à vist desenbarcar en dita costa forment, sivada, sens que en açò aja haüt enjamés contradicció alguna. Y sab que los despachats y albarans de guia los àn fet sempre lo Bal·le, arrendadors, administradors y taulagers de la present ciutat. Y que àn acostumat cobrar estos los drets que es deguen, sens que enjamés aja vist, hoït ni entès cosa en contrar [*sic*].³¹ Y açò, etc, etc... E per que dix no saber escriure, féu una creu en lloch de ferma en presència dels infraescrits.

Joan Bellot + Thomàs Lorenzo

Dictis die et anno

Jaume Pareja, llaurador de la present ciutat, de Oriola habitador, de edat que dix ser de cinquanta-y-

31 La paraula que devia voler escriure seria *contrari*.

dos anys poch més o menys, testimoni, lo qual [foli 357 *recto*], lo qual³² jurà per Nostre Señor Deu, etc, *cuius virtute promisit*, etc.

Interrogat, etc.

E dix que ell, testimoni, des de que té hús de rahó y es regoneix à vist que en la costa marítima del terme de la present ciutat se à costumat embarcar y ~~desembarcar~~ <desenbarcar> barrella, sossa, llana, sardines, bacallar, toñina, sigrons, aròs [*sic*],³³ forment, sivada, regalísia, espart y altres fruits y mercaderies, axí per a la ciutat de Alacant com per a altres parts, y de la ciutat de Alacant y de altres parts per a la present ciutat, lo que és tan ordinari que ordinàriament se embarca y desembarca en dita marina. Y ell, testimoni, en les sues carretes à portat diferents mercaderies y fruits a la present ciutat dels que se à desembarcat en dita costa, com és de la torre Vella, torre de les Salines, la torre de la Foradada y de altres parts. Y està en recort que aurà cosa de set [foli 357 *verso*] anys que portà a la present ciutat, més de cincuenta carretades de fruita que es desembarcà en la torre de les Salines. Y en lo any vint-y-hu y vint-y-dos portà al peu de mil cafisos de forment que desembarcaren dos saytres franceses en les torres de les Salines y la Foradada. Y també en lo any dèset portà molt forment que es descarregà en dites torres y altres parts de dita costa, lo qual forment portaren uns vexells francesos sens tocar en Alacant. Y després ensà, en moltes y diferents ocasions à portat a la present ciutat forment cuirem y Brasil que se à desembarcat en dita costa. Y en estos dies propassats à desembarcat don Pedro Remiro, Asesor del Bal le de la present ciutat à desembarcat³⁴ dos partides de forment; y, de la mateixa manera, à llevat a dita costa diferents fruits y mercaderies per a embar-[foli 358 *recto*] car. Y, en particular, aurà cosa de vint-y-quatre anys que Joan Batiste Verdin embarcà molts sigrons. Y sab també que ordinàriament, quant se à de portar alguns fruits de la ciutat de Alacant a la present ciutat o de esta se à de llevar a aquella, es porten y lleven per mar per a aforar-se³⁵ els gastos dels ports, lo que dix saber ell, testimoni, per ser careter³⁶ de bous y ser la major part de sa vivienda el portar y llevar dits fruits a dita ciutat y de dita marina, y també perquè en lo camp de la Foradada ell, testimoni, y Pere Pareja, son pare, tenen moltes cañades que confinen ab lo mar y cullen molta barella,³⁷ la qual sempre embarquen y la lleven unes voltes a la ciutat de Alacant y <a> altres parts. Y sab ell, testimoni, que los drets de lo que embarca y desembarca en

32 No era rara en aquesta època la repetició d'una paraula entre el final d'una pàgina i el principi de la següent.

33 Ho diu així: aròs ('arròs'), amb una sola *r*.

34 Segurament per distracció, torna a repetir «a desembarcat» dins la mateixa frase.

35 La paraula *aforar-se*, 'estalviar-se', necessita una altra *-r-* entre la segona i la tercera síl·laba.

36 *Careter* també necessita una doble *-r-* entre les dues primeres síl·labes.

37 *Barella* hauria d'anar amb una doble *-r-*.

dita costa es fan [foli 358 *verso*] y es paguen en la present ciutat als administradors, arendadors y taulagers de ells. Y esta costum à vist sempre, se à observat y en esta posesió à estat y està la present ciutat, sens que jamés aja vist, hoït ni entès cosa en contrari. I açò, etc, *et firmavit*.

Jaume Pareja

Dictis die et anno

Jacomo Coda, cavaller, de la ciutat de Múrcia habitador, e trobat en la present ciutat de Oriola, de edat que dix ser de quaranta anys poch més o menys, testimoni qui jurà per Nostre Señor Déu *in forma juris, etc, virtute cuius promisit, etc.*

Integrogat, etc.

E dix que lo que ell, testimoni, sab e pot dir acerca de lo que es conté en la escriptura que se li à llest, és que, estant ell, testimoni, en la ciutat de Oriola, tenia algunes comisions de mercader [foli 359 *recto*] de la ciutat de Alacant per a comprar barrella y sosa, y en alguns anys comprà moltes partides de barrella y aquelles les enbarcava en la torre Vella o en la Foradada, on més cómodo li venia, y la entrava a la ciutat de Alacant. Y en una ocasió, està en recort que, avent comprat una gran partida de barrella, la enbarcà en un navio y la entrà a la Señoria de Venèsia per a que la venessen allà, la qual se llevava de orde de Joan Museteli, mercader de la ciutat de Alacant, y la féu enbarcar a Vicent Galant, també vehí de la ciutat de Alacant. Y és cosa molt pràctica en la present ciutat de Oriola carregar barrella y altres mercaderies en la rebera [*sic*]³⁸ del mar del terme [foli 359 *verso*] de aquella, y tal és lo hús y pràctica que se à tengut y té, per lo que sab ell, testimoni, que la present ciutat està en posesió de enbarcar los fruits que li convenen a sos vehins en la dita ribera, perquè també à vist portar molt forment, y los carreters y ariers³⁹ que el portaven deien que se avia desenbarcat en la ribera de dit terme. Y à hoït dir que se à desenbarcat en algunes ocasions toñina y altres mercaderies sens inpediment ni contras [*sic*]⁴⁰ de persona alguna, perquè tots temps se à tengut per cosa molt certa y asertada que qualsevol perçona à pogut desenbarcar y enbarcar lo que li à convengut en la dita ribera pagant los drets deguts de dites mercaderies, los quals [foli 360 *recto*] se à pagat y se acostumen pagar en la dita ciutat de Oriola als administradors y colectors de dits drets. Tot lo qual dix saber per aver-o vist y aver-o hoït dir públicament en la dita ciutat. Y açò, etc. Y o fermà de son nom:

Jacomo Coda

38 Deu ser un error gràfic de l'escrivà per *ribera* ja que unes línies més avall, apareix la forma correcta del mot.

39 *Arriers*, amb dues *-r-* en posició intervocàlica.

40 Deu voler dir contrast, amb *-t* final.

Dictis die et anno

Grabriel [sic]⁴¹ Pablo, mercader, de la present ciutat de Oriola habitador, de edat que dix ser de cinquanta anys poch més o menys, testimoni qui jurà a Nostre Señor Déu, etc, *in forma juris, etc, virtute cuius promissit, etc.*

Interrogat, etc.

E dix que ell, testimoni, des de tot son recort tracta de comprat⁴² diferents mercaderies en la present ciutat, en la de Alacant y altres parts y en diferents ocasions à conprat en la dita ciutat de Alacant forment, bacallau y altres mercaderies y les à enbarcat en lo [foli 360 *verso*] moll de dita ciutat y les à portat a desenbarcar a la torre de Vella, les Salines, Foradada y cap Roig, a on més bé li à estat y convengut, pagant los drets de dites mercaderies a hon se devien. Y, al contrari, à enbarcat en la present ciutat en los dits puestos y en diferents ocasions sosa, barella,⁴³ sigrons, sivada y tot lo que li ha convengut y ho à enbiat a la dita ciutat de Alacant, a Dénia y a València y a hon li ha convengut, sens que enjamés se li aja fet contradicció per perçona alguna, ans bé, ab sciència dels vehins de la ciutat de Alacant, perquè en moltes ocasions les dites enbarcacions de fruits y mercaderies les à fet en barques de dita ciutat de Alacant, portant-les gent de dita ciutat, y consertant-les dins de aquella pública y palesament, tenint notisia y donant-la als administradors y colectors dels drets de la dita ciutat. Y sab també, per aver-o portat ell, testimoni, que en di-[foli 361 *recto*] ferents ocasions à desenbarcat en la dita ribera del mar forment comprat en la dita ciutat de Alacant y en el Regne de Castella, y lo à portat y desenbarcat en dits puestos per a vendre-lo en la present ciutat de Oriola. Y à vist que altres moltes perçones ho han fet de la mateixa manera y ho ha hoït dir y, des de que està en la present ciutat, o à vist practicar en dita conformitat y à oït dir a perçones de molta edat que totstemp se à observat lo mateix. Y com dites perçones ho sabien per aver-o vist y per aver-o hoït dir a altres perçones majors que aquelles y que tals [sic]⁴⁴ és lo ús y pràctica que té en la present ciutat y en la dita ciutat de Alacant, sens que enjamés aja hoït ni entès lo contrari. Y per ço, etc. E perquè dix no saber escriure, féu una creu en lloch [foli 361 *verso*] de ferma en presència dels infraescrits.

Juan Telmo + Pedro de Liminiana

Dictis die et anno

March Antoni Pasqual, generós, natural de la ciutat de Alacant y habitador de la present ciutat de Oriola, de edat que dix ser de sexanta-y-dos anys poch més o menys, testimoni qui jurà per Nostre

41 No hi ha error de picatge en aquest nom (Grabriel): és així com es deia habitualment i com ha arribat tradicionalment fins als descendents de l'antiga Governació d'Oriola.

42 «Tracta de comprat» ('comprar?') deu voler dir 'es dedica a comprar'.

43 'Barrella'.

44 Deu ser *tal* i no *tals*.

Senyor Déu, *in forma juris, etc, virtute cuius promisit, etc.*

Interrogat, etc.

E dix que ell, testimoni, sab molt bé que en la costa marítima de la present ciutat se acostuma embarcar y desembarcar tot gènere de fruits, axí per los vehins de la present ciutat com per altres perçones estrañes; en particular, està en recort que en lo [foli 362 *recto*] any mil sis-cents y dihuit, Manuel Barages, mercader de nació francès, desembarcà en la dita costa, en terme de la present ciutat, pus de dos mil cafisos de forment y Phelip Andavidti, un any abans ~~en~~ desembarcà en dita costa més de altres tres mil cafisos de forment, lo que dix saber ell, testimoni, perquè, esent cambrer del forment de la present ciutat, los Justícia y Jurats compraren part de dit forment y ell, testimoni, pagà los ports de aquell. Y sab també per aver-o hoit dir públicament que tota la barrella, sosa, regalísia és part, y altres fruits que es cullen en la orta y camp de la present ciutat y en lo terme de Guardamar, Almoradí [foli 362 *verso*] y altres parts se acostuma embarcar y <des>embarcar en la dita costa, y que los matexos mercaders y barquers de la dita ciutat de Alacant vénen a la present ciutat y son terme a comprar los dits fruits y los embarquen en la dita costa y se'ls enporten a la dita ciutat de Alacant o a les parts hon los convé. E axí ho ha vist observar y praticar sens que aja vist lo contrari després que està en la present ciutat ni en lo temps que estigué en dita ciutat de Alacant. Y açò, etc, *et firmavit.*

March Antoni Pasqual

Dictis die et anno.

Vicent Alcaràs, treballador, natural de la ciutat de Alacant, y trobat al present en la ciutat de Oriola, de edat [foli 363 *recto*] que dix ser de setanta anys poch més o menys, testimoni qui jurà per Nostre Señor Déu, *in forma juris, etc, virtute cuius promisit, etc.*

Interrogat, etc.

E dix que ell, testimoni, à cervit lo officii de atallador en les torres de la costa marítima de la present ciutat per més temps de vint anys, tenint un cavall ab què feia lo atall. Y en dit temps à vist en dites torres carregar a moltes perçones vehines de la present ciutat y la de Alacant barrella, sossa, espart y altres mercaderies. Y à vist venir a mercaders de la ciutat de Alacant ~~no venen~~ venir al camp de la present y en aquell comprar barrella y fer espart y llevar-la en barques a la dita ciutat de Alacant. Y també à vist portar forment de la ciutat de Alacant y desembarcar-lo en la costa del terme de la present ciutat, lo qual àn portar [*sic*]⁴⁵ perçones de dita ciutat de Alacant y de la present ciutat y altres perçones estrañes, sens que als uns ni als altres se'ls aja fet contradicció per perçona alguna, ans bé, pública y palesament àn embarcat y desembarcat lo desús dit, los uns en la [foli 363 *verso*] dita ciutat de Alacant y los altres en la costa de la present ciutat. Y tots temps o ha hoit observar y praticar en dita conformitat, així en lo temps que à estat en la ciutat de Alacant com en lo temps que a estat en

45 Errada evident per *portat*.

Brauli Montoya Abat. L'ús comercial de la costa marítima d'Oriola: edició i notes onomàstiques i lingüístiques sobre el text d'un plet amb la ciutat d'Alacant (1643)

la present ciutat. Y à ohit dir a sos pares y altres perçones antigues que lo desús dit se observava y practicava axí en la dita ciutat de Alacant com en la present. Y que ohiren a sos pasats majors que aquells, sens que enjamés se'ls aja inpedit el fer lo desús dit per perçona alguna. Y açò, etc. E perquè dix no saber escriure, féu una creu en lloch de ferma en presència dels infraescrits.

Juan Telmo + Melchor de los Rreies

Recipit Didacus de la Puente, notarius et scriba.

[foli 364 *recto*]

Die sexto mensis maii anno Domini MDCXLIII

Jaume Llopes Morsillo, ciutadà de la present ciutat de Oriola, Síndich de aquella, *gratis, etc, cum presentis, etc*, en lo dit nom ~~va~~ promet y se obliga, al Señor Llochtinent del Portantveus de General Governador de dita e present ciutat, qui ara és e per temps serà, y cort sua, que estarà dret y farà dret en la present caussa de ferma de dret. Y pagarà lo jujat y sentenciat si li convendrà, per a lo qual obliga sa perçona y béns. Y per major tuhisió y seguritat de dites coses, en son nom propri es constituhex fermansa y sos béns obliga hahvent-se,⁴⁶ etc, ~~anxurats~~ y renuncia en los dits nom son propri for y es sotsmet al for y jurisdicció de sa mercè. *Actum Oriole, etc.*

Testes Joseph Boix, notari, y Jasinto Llopes, maser, de Oriola habitants.

Recipit Didacus de la Puente, notarius et scriba.

46 Pareix que amb «hahvent-se» (amb una hac intercalada sobrerera) inicia una frase feta ritual, com ara «havent-se bé e feelment...», que supleix per l'etcètera.